RIVOJLANAYOTGAN DAVLATLARDA RAQAMLI MOLIYAVIY INKLYUZIVLIK KO‘BNING BARQAROR O‘SISHINING OMILI SIFATIDA: NAZARIY ASOSLAR VA EMPIRIK DALILLAR

Ravshan Yusupov
Guliston davlat universiteti PhD nomzodi
https://doi.org/10.5281/zenodo.20272961

Annotatsiya. *Mazkur tezisda rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda raqamli moliyaviy inklyuzivlikning kichik va o‘rta biznes (KO‘B) subyektlari barqaror o‘sishiga ta’siri tahlil qilinadi. Tadqiqotda raqamli moliyaviy xizmatlar, jumladan mobil banking, elektron to‘lov tizimlari, fintex platformalari va onlayn kreditlash mexanizmlarining moliyalashtirishga kirishni kengaytirishdagi roli o‘rganilgan. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, raqamli moliyaviy inklyuzivlik tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish, kredit olish imkoniyatlarini kengaytirish hamda bozor integratsiyasini kuchaytirish orqali KO‘B rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu bilan birga, raqamli savodxonlikning yetarli emasligi va kiberxavfsizlik bilan bog‘liq muammolar ushbu jarayonning samaradorligini cheklovchi omillar sifatida namoyon bo‘lmoqda.*
Kalit so‘zlar: *raqamli moliyaviy inklyuzivlik, KO‘B, fintex, mobil banking, elektron to‘lovlar, barqaror iqtisodiy o‘sish.*
Annotation. *This thesis analyzes the impact of digital financial inclusion on the sustainable growth of small and medium-sized enterprises (SMEs) in developing economies. The study examines the role of digital financial services, including mobile banking, electronic payment systems, fintech platforms, and online lending mechanisms, in expanding access to finance. The findings indicate that digital financial inclusion positively contributes to SME development by reducing transaction costs, improving access to credit, and strengthening market integration. At the same time, insufficient digital literacy and cybersecurity-related challenges remain significant factors limiting the effectiveness of this process.*
Key words: *digital financial inclusion, SMEs, fintech, mobile banking, electronic payments, sustainable economic growth.*
Аннотация. *В данной работе анализируется влияние цифровой финансовой инклюзии на устойчивый рост малых и средних предприятий (МСП) в развивающихся экономиках. В исследовании рассматривается роль цифровых финансовых услуг, включая мобильный банкинг, системы электронных платежей, финтех-платформы и механизмы онлайн-кредитования, в расширении доступа к финансированию. Результаты исследования показывают, что цифровая финансовая инклюзия оказывает положительное влияние на развитие МСП за счёт снижения транзакционных издержек, расширения возможностей получения кредитов и усиления рыночной интеграции. Вместе с тем недостаточный уровень цифровой грамотности и проблемы, связанные с кибербезопасностью, остаются важными факторами, ограничивающими эффективность данного процесса.*
Ключевые слова: *цифровая финансовая инклюзия, МСП, финтех, мобильный банкинг, электронные платежи, устойчивый экономический рост.*

Kirish

Mikro, kichik va o‘rta bizneslar (KO‘B) ko‘pgina rivojlanayotgan iqtisodiyotlarning asosini tashkil etadi, bandlik yaratish, daromad yaratish va yalpi ichki mahsulotning katta qismini tashkil qiladi. Iqtisodiy ahamiyatiga qaramay, KO‘B subyektlari kengayish, innovatsiya va uzoq muddatli barqarorlik imkoniyatlarini cheklaydigan moliyaviy cheklovlarga duch kelmoqda. Ko‘p rivojlanayotgan mamlakatlardagi an’anaviy bank tizimlari garov talablari, yuqori tranzaksiya xarajatlari, axborot assimetriyasi va rivojlanmagan moliyaviy infratuzilma tufayli KO‘B subyektlarining moliyalashtirish ehtiyojlarini qondirishda yetarsizligicha qolmoqda.

So‘nggi yillarda raqamli moliyaviy inklyuzivlik xizmat ko‘rsatilmaydigan biznes segmentlari orasida moliyaviy imkoniyatlarni yaxshilashning transformatsion mexanizmi sifatida paydo bo‘ldi. Mobil banking, raqamli to‘lovlar, onlayn kreditlash platformalari, elektron hamyonlar va fintex asosidagi kredit skoring tizimlari orqali raqamli moliya moliyaviy vositachilik tuzilmasini sezilarli darajada o‘zgartirdi va rasmiy moliyaviy xizmatlardan foydalanish kengaydi. Ushbu o‘zgarishlar, ayniqsa, ko‘pincha axborot jihatidan noaniq muhitda ishlaydigan va an’anaviy kredit bozorlaridan chetlashtirilishga duch keladigan kichik va o‘rta biznes korxonalari uchun juda muhimdir.

Raqamli moliyaviy xizmatlarning tobora kengayib borayotgan joriy etilishi rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda barqaror korxonalar o‘sishini rag’batlantirishdagi roli borasida ilmiy va siyosiy qiziqishni uyg’otdi. Mavjud empirik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, raqamli moliyaviy inklyuzivlik tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish, likvidlikni boshqarishni yaxshilash, kreditlarga bo‘lgan imkoniyatni osonlashtirish va bozorda kengroq ishtirok etishni ta’minlash orqali MKO‘B rivojlanishini rag’batlantirishi mumkin. Biroq, bu ta’sirlarning ko‘lami va uzatish mexanizmlari nazariy jihatdan parchalanib ketgan va turli institutsional va iqtisodiy sharoitlarda empirik jihatdan heterojen bo‘lib qolmoqda.

Avvalgi tadqiqotlar moliyaviy inklyuzivlik va korxona faoliyatini alohida o‘rgangan bo‘lsa-da, raqamli moliyaviy inklyuzivlik va barqaror MKO‘B o‘sishi o‘rtasidagi bog’liqlik bo‘yicha nazariy asoslar va empirik dalillarni tizimli ravishda integratsiyalashga cheklangan e’tibor qaratildi. Bu tafovut rivojlanayotgan va rivojlanayotgan bozorlarda ham akademik tushunchani, ham dalillarga asoslangan siyosatni ishlab chiqishni cheklaydi.

Shuning uchun, ushbu tadqiqotning maqsadi mavjud adabiyotlardagi asosiy nazariy nuqtai nazarlar va empirik topilmalarni sintez qilish orqali rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda raqamli moliyaviy inklyuzivlikni barqaror MSME o‘sishining omili sifatida o‘rganishdir. Tadqiqot raqamli moliyaviy inklyuzivlik MSME rivojlanishiga qanday ta’sir qilish mexanizmlarini aniqlash va rivojlanayotgan mamlakatlarda inklyuziv moliyaviy ekotizimlarni mustahkamlash uchun siyosiy oqibatlarni chiqarishga qaratilgan.

Adabiyot manbalarini haqida umumiy ma’lumot; Adabiyot sharhi

Raqamli moliyaviy inklyuzivlik rivojlanish moliyalashtirish adabiyotlarida tobora muhim ahamiyat kasb etayotgan tushuncha sifatida paydo bo‘ldi, ayniqsa, yetarli darajada xizmat ko‘rsatilmagan shaxslar va korxonalar uchun moliyaviy imkoniyatlarni yaxshilash nuqtai nazaridan. Bu odatda ilgari chetlashtirilgan aholiga rasmiy moliyaviy xizmatlarni arzon, qulay va samarali tarzda taqdim etish uchun raqamli platformalar va texnologiyalardan foydalanishni anglatadi. Jahon bankining ma’lumotlariga ko‘ra, raqamli moliyaviy inklyuzivlik raqamli to‘lovlar, mobil bank xizmatlari, elektron hamyonlar, onlayn kreditlar va rasmiy moliya tizimida ishtirokni kengaytiradigan boshqa fintex asosidagi moliyaviy xizmatlarni o‘z ichiga oladi.

Mikro, kichik va o‘rta korxonalar (KO‘B) bandlik, innovatsiya va inklyuziv iqtisodiy rivojlanishning muhim omili sifatida keng tan olingan. Biroq, moliyalashtirishga kirish rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda KO‘B o‘sishiga eng muhim to‘siqlardan biri bo‘lib qolmoqda. Avvalgi tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, axborotning shaffofligi, garov ta’minotining yo‘qligi, zaif moliyaviy hisbotlar va yuqori skrining xarajatlari kichik korxonalar uchun doimiy moliyalashtirish taqchilligiga olib keladi.

1-jadval

Ko‘rsatkich / Muammo	**KO‘Blarga ta’siri**	**Natija**
Axborotning shaffof emasligi	Banklar korxona faoliyatini to‘liq baholay olmaydi	Kredit berish xavfi oshadi
Garov ta’minotining yetishmasligi	Kredit olish imkoniyati kamayadi	Moliyalashtirishga kirish cheklanadi
Zaif moliyaviy holat	Korxonaning moliyaviy holati ishonchsiz ko‘rinadi	Banklar kredit ajratishda ehtiyotkor bo‘ladi
Yuqori skrining xarajatlari	Bank uchun kichik kreditlarni tahlil qilish qimmatlashadi	KO‘Blarga kredit ajratish kamayadi
Kreditlarni ratsionlashtirish	Talab qilingan kredit hajmi to‘liq berilmaydi	Investitsiya va o‘sish sekinlashadi
Moliyaviy chetlatish	Rasmiy bank xizmatlaridan foydalanish kamayadi	Norasmiy moliyalashtirishga qaramlik ortadi

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, bu to‘siqlar ko‘pincha kreditlarni ratsionlashtirishga va rasmiy bank muassasalaridan moliyaviy chetlatishga olib keladi.

So‘nggi adabiyotlarda raqamli moliyaviy inklyuzivlik tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish, axborot oqimlarini yaxshilash va muqobil kredit baholash mexanizmlarini yoqish orqali ushbu strukturaviy cheklovlarning ko‘pini yumshatishi mumkinligi ta’kidlangan. Masalan, mobil tranzaksiyalar tarixi, raqamli to‘lov yozuvlari va platformaga asoslangan xulq-atvor ma’lumotlari kreditga layoqatlilikning muqobil proksilari bo‘lib xizmat qilishi mumkin, shu bilan kreditorlar va qarz oluvchilar o‘rtasidagi an’anaviy axborot assimetriyasi muammolarini yengillashtiradi.

Empirik tadqiqotlar raqamli moliyaviy inklyuzivlik va korxona faoliyati o‘rtasidagi ijobiy bog’liqlikni tobora ko‘proq ko‘rsatmoqda. Bir nechta mamlakatlar bo‘ylab o‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatdiki, raqamli moliyaviy xizmatlarga ko‘proq kirish firmalarning mahsuldorligini oshirish, savdo o‘sishining yuqori bo‘lishi, likvidlikni boshqarishning yaxshilanishi va KO‘Blar orasida barqarorlikning oshishi bilan bog’liq. Xususan, raqamli to‘lov tizimlari pul oqimlarini samaraliroq boshqarishni osonlashtirishi va biznesni rasmiylashtirish jarayonlarini kuchaytirishi ko‘rsatilgan.

Shu bilan birga, adabiyotlar raqamli moliyaviy inklyuzivlikning samaradorligi turli kontekstlarda bir xil emasligini ko‘rsatadi. Uning ta’siri raqamli infratuzilma sifati, tartibga solish tizimlari, moliyaviy savodxonlik, kiberxavfsizlik himoyasi va fintex ekotizimining kengroq etukligi kabi bir-birini to‘ldiruvchi institutsional va tarkibiy sharoitlarga bog’liq. Institutsional sifatning

zaifligi yoki texnologik tayyorgarligi pastligi bilan tavsiflangan muhitlarda raqamli moliyaning rivojlanish afzalliklari cheklanganligicha qolishi mumkin.

Empirik dalillar hajmining ortib borayotganiga qaramay, mavjud adabiyotlar ikkita muhim jihatdan yagona tizimli yondashuv shakllanmagan. Birinchidan, ko‘plab tadqiqotlar moliyaviy inklyuzivlik yoki raqamlashtirishni alohida o‘rganadi, ikkala o‘lchovni ham yagona analitik tizimga yetarlicha integratsiya qilmasdan. Ikkinchidan, nisbatan cheklangan tadqiqotlar raqamli moliyaviy inklyuzivlik rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda KO‘Bning barqaror o‘sishiga olib keladigan nazariy mexanizmlarni tizimli ravishda sintez qiladi. Bu bo‘shliq nazariya va dalillarni izchil tizimda bog’laydigan keng qamrovli kontseptual baholash zarurligini ta’kidlaydi.

Metodologiya

Ushbu tadqiqot rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda raqamli moliyaviy inklyuziya va KO‘B o‘sishi bo‘yicha mavjud akademik va institutsional adabiyotlarni tizimli va tizimli tahlil qilishga asoslangan sifatli tadqiqot dizaynini qo‘llaydi. Metodologik yondashuv raqamli moliyaviy inklyuziya va barqaror korxonalarni rivojlantirish o‘rtasidagi bog’liqlikni tushuntiruvchi izchil analitik asosni ishlab chiqish uchun nazariy nuqtai nazarlar va empirik topilmalarni sintez qilishga qaratilgan.

Adabiyotlarni tanlash jarayoni tizimli yondashuvga amal qiladi. Tegishli tadqiqotlar Google Scholar, Scopus va Web of Science kabi yirik akademik ma’lumotlar bazalari, shuningdek, Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg’armasi kabi xalqaro tashkilotlar tomonidan nashr etilgan hisobotlar orqali aniqlandi. Qidiruv jarayoni "raqamli moliyaviy inklyuziya", "MSME finance", "fintex", "moliyaviy kirish", "kichik biznes o‘sishi" va "rivojlanayotgan iqtisodiyotlar" kabi kalit so‘zlar kombinatsiyasi yordamida amalga oshirildi.

Tadqiqotning dolzarbligi va sifatini ta’minlash uchun tadqiqotda maxsus kiritish va chiqarib tashlash mezonlari qo‘llaniladi. Kiritilgan manbalar asosan so‘nggi 10-15 yil ichida nashr etilgan, rivojlanayotgan va rivojlanayotgan iqtisodiyotlarga oid tadqiqotlarga alohida urg’u berilgan, ekspertlar tomonidan ko‘rib chiqilgan jurnal maqolalari, ishchi hujjatlar va institutsional hisobotlardan iborat. Kichik va o‘rta biznes (MSME) yoki raqamli moliyaviy xizmatlarga empirik yoki nazariy aloqadorligi bo‘lmagan tadqiqotlar chiqarib tashlandi. Taniqli akademik ma’lumotlar bazalarida indekslangan nashrlar va nufuzli xalqaro tashkilotlarning hisobotlariga ustuvor ahamiyat berildi.

Tanlov jarayonidan so‘ng, to‘plangan adabiyotlar tematik va qiyosiy tahlil yondashuvi yordamida tahlil qilindi. Tematik tahlil moliyaviy kirish, tranzaksiyalar samaradorligi, kreditlarni taqsimlash va raqamli infratuzilma kabi asosiy kontseptual o‘lchovlarni aniqlash imkonini berdi. Mintaqalar va institutsional kontekstlar bo‘yicha empirik topilmalardagi o‘xshashliklar va farqlarni o‘rganish uchun qiyosiy tahlil qo‘llanildi.

Bundan tashqari, tadqiqot raqamli moliyaviy inklyuzivlik va KO‘B o‘sishi o‘rtasidagi bog’liqlikni talqin qilish uchun bir nechta nazariy asoslarni birlashtiradi. Bularga moliyaviy vositachilik nazariyasi, axborot assimetriyasi nazariyasi va innovatsiyalarning tarqalish nazariyasi kiradi. Nazariy tushunchalarni empirik dalillar bilan birlashtirib, tadqiqot raqamli moliyaviy inklyuzivlik KO‘B ning barqaror rivojlanishiga hissa qo‘shadigan uzatish mexanizmlarini tushuntiruvchi kontseptual modelni ishlab chiqadi.

Umuman olganda, qabul qilingan metodologiya yagona tizimli yondashuv shakllanmagan adabiyotlarni keng qamrovli sintez qilish imkonini beradi va rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda KO‘B samaradorligini oshirishda raqamli moliyalashtirishning rolini tahlil qilish uchun tizimli asos yaratadi.

Tahlil va natijalar

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, raqamli moliyaviy inklyuzivlik Kichik va o‘rta biznesning barqarorligi va o‘sishi uchun muhim katalizatorga aylandi. O‘zbekiston sharoitida raqamli iqtisodiyotga o‘tish sezilarli darajada tezlashdi. So‘nggi ma’lumotlarga ko‘ra, O‘zbekistonda rasmiy moliyaviy hisob raqamlariga ega bo‘lgan kattalar ulushi ikki baravardan ko‘proqqa oshdi va 2011 yildagi 22,5% dan 2025 yil boshiga kelib taxminan 59% gacha ko‘tarildi. Bu o‘sish asosan mobil bank va raqamli to‘lov platformalarining tez kengayishi bilan bog’liq.

2-jadval: O‘zbekistonda raqamli moliyaviy integratsiyaning asosiy ko‘rsatkichlari (2019-2024)

Ko‘rsatkich	**2019-yil**	**2021-yil**	**2023-yil**	**2024 (taxminiy)**
Hisob egaligi (kattalar foizi)	37%	44%	54%	59%
AKT (axborot kommunikatsiya texnologiyalari) sektorining YaIMga qo‘shgan hissasi (%)	1,6%	1,8%	2,1%	2,4%
Mobil to‘lov operatsiyalari (o‘sish)	Baza	45%	110%	160%
Kichik va o‘rta biznesning YaIMdagi ulushi (%)	52%	53,5%	54,2%	55%

Manba: Muallif tomonidan OTB va Jahon banki hisobotlari asosida tuzilgan.

Empirik dalillar shuni ko‘rsatadiki, raqamli moliyaviy inklyuzivlik MKO‘B o‘sishiga bir nechta asosiy kanallar orqali ta’sir qiladi:

1 Tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish: Raqamli to‘lov tizimlari kichik va o‘rta biznesga an’anaviy bank to‘lovlarini chetlab o‘tish va jismoniy naqd pulni boshqarishga sarflanadigan vaqtni qisqartirish imkonini beradi. Bu, ayniqsa, jismoniy bank filiallari kam bo‘lgan qishloq joylardagi mikrofirmalar uchun juda muhimdir.

2 Kredit olish imkonini yaxshilash: Fintex platformalari kreditga layoqatlilikni baholash uchun muqobil ma’lumotlardan - masalan, kommunal to‘lovlar va tranzaksiyalar tarixidan - foydalanadi. Bu an’anaviy ravishda kichik va o‘rta biznesni rasmiy kreditdan chetlashtiradigan "garov taqchilligi"ni kamaytiradi.

3 Bozorni kengaytirish: Raqamli moliya elektron tijorat integratsiyasini osonlashtiradi, kichik biznesga kengroq ichki va xalqaro bozorlarga chiqish imkonini beradi va shu bilan barqaror daromad o‘sishini ta’minlaydi.

Biroq, natijalar doimiy muammolarni ham ko‘rsatib turibdi. Hisob egalarining o‘sishiga qaramay, sezilarli "foydalanishdagi tafovut" saqlanib qolmoqda, bu yerda ko‘plab hisoblar biznes bilan bog’liq moliyaviy faoliyat uchun emas, balki faqat ish haqi yoki pensiya olish uchun ishlatiladi. Bundan tashqari, raqamli savodxonlik va kiberxavfsizlik bilan bog’liq muammolar keksa MKO (mikro korxona) egalari orasida to‘liq miqyosda qo‘llanilishiga to‘sqinlik qilmoqda.

Xulosa va tavsiyalar

Ushbu tadqiqot raqamli moliyaviy inklyuzivlik nafaqat texnologik o‘zgarish, balki rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda KO‘Bning barqaror o‘sishining asosiy omili ekanligi haqida xulosa chiqaradi. Kirishdagi to‘siqlarni kamaytirish va moliyaviy boshqaruvni yaxshilash uchun vositalarni taqdim etish orqali raqamli moliya kichik korxonalarga omon qolish faoliyatidan barqaror biznes modellariga o‘tish imkonini beradi. O‘zbekistonda raqamli infratuzilma va tartibga solish islohotlarida erishilgan yutuqlar mustahkam poydevor yaratdi, ammo rivojlanish ta’sirini maksimal darajada oshirish uchun qo‘shimcha sa’y-harakatlar talab etiladi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi tavsiyalar taklif etiladi:

1 **Raqamli savodxonlikni mustahkamlash:** Hukumat va moliya institutlari kichik va o‘rta biznes egalari uchun biznesni rejalashtirish va xavflarni boshqarish uchun raqamli moliyaviy vositalardan foydalanish bo‘yicha malakalarini oshirish maqsadida maqsadli o‘quv dasturlarini ishga tushirishlari kerak.
2 **Muqobil kredit skoringini targ’ib qilish:** Normativ-huquqiy bazalar an'anaviy garovga ega bo‘lmagan KO‘Blarga rasmiy moliyalashtirishga kirishda yordam berish uchun "Katta ma’lumotlar" va sun'iy intellektga asoslangan kredit baholash modellaridan foydalanishni rag’batlantirishi kerak.
3 **Kiberxavfsizlik doirasini takomillashtirish:** Raqamli tizimlarga ishonchni mustahkamlash uchun kichik biznesni raqamli firibgarlikdan himoya qilish uchun mustahkam ma’lumotlarni himoya qilish qonunlari va kiberxavfsizlik infratuzilmalariga ustuvor ahamiyat berilishi kerak.
4 **Yashil moliyalashtirishni raqamli platformalar bilan integratsiyalash:** Kelajakdagi siyosat kichik va o‘rta biznes subyektlari o‘rtasida "yashil" investitsiyalarni rag’batlantirish uchun raqamli moliyalashtirishdan foydalanishga, moliyaviy inklyuzivlikni ekologik barqarorlik maqsadlari bilan uyg’unlashtirishga qaratilishi kerak.

MANBALAR

1 Osiyo Taraqqiyot Banki. (2025). O‘zbekistonda moliyaviy integratsiya holatini baholash. Manila: OTB.
2 O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2024). To‘lov tizimini rivojlantirish bo‘yicha yillik hisobot. Toshkent.
3 Khera, P. va boshqalar (2021). Raqamli moliyaviy integratsiya o‘sishni ta’minlayaptimi? XVJ ishchi hujjati № 2021/167.
4 Prathima, V., & Saravanan, P. (2026). Fintexga asoslangan moliyaviy inklyuzivlik orqali kichik va o‘rta biznesda tenglik va barqarorlikni rivojlantirish. Inklyuziv o‘sishni kuchaytirishda. Taylor & Francis.
5 Setiawan, B. va boshqalar. (2026). Shahar va qishloq kichik va o‘rta bizneslarida raqamli moliyaviy barqarorlik uchun Fintexni joriy etish omillarini tushunish. Risklar, 14(4), 77.
6 Tay, LY va boshqalar. (2022). Raqamli moliyaviy inklyuzivlik: Barqaror rivojlanishga yo‘l. PMC, 9240988.

7 BMTTD. (2025). O‘zbekistonning raqamli iqtisodiyoti: tendentsiyalar va istiqbollar. Toshkent: BMTTD.
8 Jahon banki. (2024). Global Findex ma’lumotlar bazasi 2024: COVID-19 davrida moliyaviy integratsiya, raqamli to‘lovlar va barqarorlik. Vashington, Kolumbiya okrugi: Jahon banki.
9 Jahon banki. (2020). Raqamli moliyaviy xizmatlar. Jahon bankining DFS oq qog’ozi.
10 Yusupov, R. (2023). O‘zbekistonning iqtisodiy o‘zgarishida kichik va o‘rta biznesning roli. Iqtisodiy tadqiqotlar jurnali, 12(2), 45-58.
11 Johri, A. (2024). Mikrokorxonalarda raqamli moliyaviy inklyuzivlik: Biznes yuritish qulayligidagi determinantlar va roli. Tabiat: Gumanitar va ijtimoiy fanlar kommunikatsiyalari.
12 Pazarbasioglu, C. va boshqalar. (2020). Raqamli moliyaviy xizmatlar: Siyosatchilar uchun asos. Jahon banki guruhi.